

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de architectenwoning van Jos Van Driessche in Gent (Sint-Denijs-Westrem)

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gent, 25ste afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/44021/1443.1

-

Dossiernummer: 4.001/44021/121.1

Omschrijving:

Architectenwoning van Jos Van Driessche, Pieter Pauwel Rubenslaan 18-18A

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

20 OKT. 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 22/06/2017.

Het departement noch de agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 22/06/2017.

Het departement noch de agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 22/06/2017.

Het departement noch de agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Gent

Het advies werd gevraagd op 22/06/2017.

Gemeente Gent

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht geen advies uit over deze bescherming. In uitvoering van artikel 6.1.3. van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 22/06/2017.

De VCOE bracht op 6 juli 2017 een gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier. De commissie onderschrijft de architecturale waarde van de architectenwoning van Jos Van Driessche en ondersteunt de voorlopige bescherming ervan als monument.

Behandeling van het advies:

De commissie stelt de vraag of de inventarisatie van de naoorlogse bouwkunst in de Gentse deelgemeenten, waaruit het beschermingsvoorstel voor de architectenwoning van Jos Van Driessche voortvloeit, reeds voltooid is. De architectenwoning is immers nog niet opgenomen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed. De commissie stelt vast dat er geen criterianota of specifiek afwegingskader voor het thema 'naoorlogse bouwkunst in Gent' werd opgemaakt. Het is voor de commissie aldus onvoldoende duidelijk of de voorliggende bescherming behoort tot het meest waardevolle erfgoed binnen dit thema. De commissie vraagt de selectie van de geplande beschermingen binnen dit thema verder te duiden.

De inventarisatie van de naoorlogse bouwkunst in de Gentse deelgemeenten is momenteel grotendeels voltooid. Het veldwerk werd afgerond in 2016 en selecties van inventariswaardige en potentieel beschermenswaardige panden en oeuvres die interessant zijn met het oog op onderzoek voor bescherming werden gemaakt. De architectenwoning van Jos Van Driessche komt voor op de lijsten van inventariswaardige en beschermenswaardige panden en behoort dus tot het meest waardevolle erfgoed binnen dit thema. De architectenwoning van Jos Van Driessche kwam ook al voor op de beschermingskalender van 2016. Het beschermingsvoorstel heeft dus in feite een dubbele achtergrond: enerzijds komt het voort uit het inventarisatieproject, anderzijds vroegen architect Jos Van Driessche en zijn familie tijdens het plaatsbezoek aan de woning om de bescherming op te starten als ad hoc. Hun vraag was daarnaast om ook de rest van het oeuvre te onderzoeken in functie van bescherming, aangezien veel panden momenteel verkocht worden en vervolgens op onaangepaste manier worden verbouwd. Op deze vraag kon mijn administratie jammer genoeg niet ingaan. Wegens andere prioritaire taken kon het dossier voor de architectenwoning ook niet afgewerkt worden in 2016 en kwam het opnieuw op de kalender in 2017.

Omwille van praktische overwegingen en timing volgt mijn administratie bij dit project niet het gewijste stramien, met name eerst alle inventaristeksten uitwerken en publiceren op de website en vervolgens beschermingsdossiers opstellen. Vandaar dat er nog geen inventaristische online is voor de woning van Jos Van Driessche. Dit wordt echter in de loop van september in orde gebracht.

Er werd inderdaad geen criterianota of specifiek afwegingskader uitgewerkt voor het thema 'naoorlogse bouwkunst in Gent'. Dit zou weinig zinvol zijn, vermits de naoorlogse bouwkunst in Gent dezelfde waaier van architectuurstromingen illustreert en typologieën omvat als deze in Antwerpen, de Vlaamse Rand of eender waar in Vlaanderen. In Gent werd ook niet louter door Gentse architecten gebouwd of is er geen sprake van een specifieke Gentse 'school'. Uit het onderzoek is gebleken dat architecten uit alle hoeken van het land in deze periode in Gent bouwden. Een zinvolle criterianota zou alle naoorlogse stromingen en typologieën moeten bestrijken – een werk dat uiteraard nuttig zou zijn, maar dat het bestek van dit beschermingsdossier en ook dit van het herinventarisatieproject in Gent ruimschoots overschrijdt.

De selectie voor de inventaris en de beschermingen is niettemin gebaseerd op een gedegen onderzoek dat de naoorlogse architectuur in Gent in kaart brengt, en vervolgens waardeert. Het startpunt van het project was een overzichtslijst, opgemaakt door Dienst Monumentenzorg en Architectuur van de stad Gent. Deze stadsdienst vestigde reeds eind de jaren 1980 de publieke aandacht op de naoorlogse architectuur in de stad met de tentoonstelling en catalogus 'Architectuur als Buur'. We werken dus samen met een lokale partner die deze materie kent en waardeert. Deze lijst werd aangevuld met literatuuronderzoek in eigentijdse architectuurtijdschriften en door het exciperen van de belangrijkste overzichtswerken over de naoorlogse architectuur in België. Vervolgens werd de lijst afgetoetst aan beschikbare oeverstudies. Na aanvullend terreinonderzoek omvat de lijst een uitgebreid overzicht van de belangrijkste naoorlogse realisaties en wijken.

De selectie werd overlegd met aantal interne specialisten waarderend onderzoek én opnieuw doorgesproken met de stadsdiensten. De selectie omvat:

1. Een aantal evidenties die tot het canon van de naoorlogse architectuur zijn gaan behoren.
2. Een selectie uit architectenoeuvres die erg belangrijk zijn voor deze periode.
3. Een aantal gebouwen waarvan de originaliteit van het concept erg hoog was.
4. Een aantal gebouwen die zeer representatief zijn, zeer "typisch" voor de architectuur van de periode.

Voor alle geselecteerde gebouwen geldt dat het plaatsbezoek bevestigde dat de authenticiteit en herkenbaarheid nog steeds voldoende hoog waren.

De focus bij de beschermingen binnen het naoorlogse patrimonium in de Gentse deelgemeenten werd in 2017 in het bijzonder gelegd op architectenwoningen, omdat hiervoor een criterianota voorhanden is, die impliciet bij de beschermingsvoorstellen werd gehanteerd, ook bij dit van de woning van Jos Van Driessche.

Deze criterianota haalt drie achtergronden aan, waaruit een architectenwoning kan ontstaan. Voor sommige architecten is de eigen woning een manifest dat met veel bravoure op jonge leeftijd grote idealen poneert. Voor andere architecten vertegenwoordigt de woning een proefstation in permanente evolutie, op het groeiritm van ervaring en welstand van haar ontwerper. De derde soort zijn architectenwoningen die het moment van de grote synthese vormen, het totaalkunstwerk en woonideaal dat het leven onveranderd blijft vormgeven. Dit is bij uitstek het geval bij de woning van Jos Van Driessche. De erfgoedwaarde van een architectenwoning berust volgens de criterianota verder vooral in de oorspronkelijkheid en de zuiverheid waarmee ideeën, opvattingen, tendensen, stijkenmerken of bouwkundige experimenten ten uitvoer worden gebracht, en de symbolische betekenis als de leefomgeving van de architect en de plek waar zijn oeuvre geheel of gedeeltelijk tot stand is gekomen. Niet zelden vervult de eigen woning tenslotte een voorbeeldfunctie, zowel binnen het eigen oeuvre van de architect of ontwerper, als voor zijn tijdgenoten. Beide aspecten komen ten volle tot uiting in de architectenwoning van Jos Van Driessche. Gaafheid (authenticiteit) heeft bij architectenwoningen in de eerste plaats betrekking op het materiele behoud van de oorspronkelijke woning en het originele concept, beide zeer duidelijk nog aanwezig bij de eigen woning van Jos Van Driessche.

Tenslotte dient een architectenwoning volgens de criterianota ook nog geevalueerd te worden binnen haar ruimere context. De aanwezigheid van een tuin met een waardevolle aanleg die onmiskenbaar verbonden is met architectenwoning, en die nog herkenbaar aanwezig is, verhoogt zonder twijfel de erfgoedwaarde van de woning. Ook deze context is bij de architectenwoning van Jos Van Driessche nog onveranderd aanwezig.

Belangrijker dan de beoordeling van de woning van Jos Van Driessche als architectenwoning of de beoordeling van de architectenwoning van Jos Van Driessche binnen de naoorlogse architectuur in Gent is echter de plaatsing van deze woning binnen het oeuvre van deze architect en vervolgens de plaatsing van dit oeuvre binnen het naoorlogse architecturale landschap in Vlaanderen. Het is deze oefening waarvan de neerslag de basis vormt voor de architecturale waarde die werd uitgewerkt en die ook door de VCOE wordt onderschreven. In de laatste paragrafen van deze waarde worden overigens de criteria gehanteerd die sedert de invoering van het kwalitatief stramien voor beschermingsdossiers in 2007 in principe bij alle beschermingsdossiers moeten worden overwogen:

- zeldzaamheid
- herkenbaarheid
- authenticiteit
- representativiteit
- ensemblewaarde
- contextwaarde

*"Zijn eigen woning, in 1974 gebouwd in Sint-Denijs-Westrem, betekent een keerpunt in zijn oeuvre en is een referentie voor de werken die erop volgen (**representativiteit oeuvre**). Het exterieur met zijn bijzondere materialiteit, in harmonie met en innig verweven met de tuin (**contextwaarde**) en de bijzondere ruimtewerking in het interieur getuigen van een architecturale maturiteit, een beheerst werken met harmonieuze verhoudingen en een doorleefd toepassen van de architecturale principes uit de voorgaande fase van zijn werk. De opmerkelijke volumewerking in het exterieur en het creëren van een vloeiende binnenruimte met bijzondere doorzichten in het interieur maken van het pand een ware architecturale sculptuur, die proefondervindelijk van zolder tot kelder en van interieur tot exterieur (**ensemblewaarde**) tot in het detail werd uitgedacht op maat van de bewoners.*

*Vertrekkend van de kwaliteiten van het bouwterrein realiseerde Jos Van Driessche een geborgen droomwereld, een meesterwerk uitgevoerd volgens de principes van de organische architectuur (**representativiteit stroming**), uniek in Vlaanderen (**zeldzaamheid**) en gaaf bewaard (**herkenbaarheid/authenticiteit**) tot ons gekomen."*

De commissie stelt verder vast dat op pagina 18 van het inhoudelijk dossier staat dat de architectenwoning voorkomt op de 'Top 100 jonge bouwkunst' die mijn administratie samenstelde. Het is voor de commissie niet duidelijk hoe deze top 100 werd samengesteld en hoe ze zich verhoudt tot de beschermingskalender. De commissie komt tot de vaststelling dat er blijkbaar meerdere top 100-lijsten bestaan, vermits in het beschermingsdossier van de woning Van Wassenhove verwezen wordt naar het interne document 'Top 100 naoorlogse architectuur in Vlaanderen'. Ze vraagt het statuut en het gebruik van dergelijke top 100-lijsten transparanter te maken.

Er bestaat slechts één interne top 100 en dat is wel degelijk de 'Top 100 jonge bouwkunst'. Het is een intern werkdocument onder de vorm van een excel-bestand dat onder deze naam ter beschikking is op de netwerkschijf van mijn administratie en het is ook dit bestand waar eveneens de woning Van Wassenhove op voorkomt. Het ontstaan van deze lijst kadert in de toenemende belangstelling voor deze zogenaamde 'jonge bouwkunst' binnen het beschermingsbeleid vanaf de jaren 1990. Deze groeiende belangstelling wordt bijvoorbeeld verwoord door toenmalig minister Waltniel in het voorwoord bij de publicatie 'Beschermd Vlaanderen' uit 1990: "*Het belang van de "kleine monumenten" en de zogenaamde "jonge bouwkunst" wint veld en zal in de toekomst zeker nog toenemen.*" Jonge bouwkunst is dus de geijkte term die de administratie in deze periode gebruikte voor de architectuur van het tijdvak na de Tweede Wereldoorlog.

In 1994 en 1996 organiseerde de administratie twee interne studiedagen rond het thema beschermen. Het is tijdens een van deze studiedagen dat het idee ontstond om een 'top 100 jonge bouwkunst' samen te stellen door op basis van literatuuronderzoek de 100 meest iconische panden uit de periode na 1945 te selecteren met het oog op een bescherming. Deze achtergrondinformatie over het ontstaan van de lijst is pas sinds kort voorhanden, en komt voort uit het onderzoeksproject 'Doelmatigheidsanalyse van het beschermingsinstrumentarium'.

Het onderzoek naar de top 100 werd op een gegeven moment stopgezet en de lijst werd niet verder aangevuld – er zijn dus zeker veel meer beschermenswaardige naoorlogse panden dan op de lijst worden vermeld. Toch geldt hij voor mijn administratie nog steeds als een interne referentie. Panden uit de lijst werden in de loop der jaren in verschillende thematische of geografische beschermingscampagnes opgenomen. Uiteraard is het voorkomen van een pand op deze lijst op zich niet voldoende om een bescherming als monument te verantwoorden. De bescherming dient onderbouwd te worden door het nodige bijkomende onderzoek, zoals dat ook bij de woning van Jos Van Driessche het geval is.

Ik neem verder akte van het feit dat de VCOE vraagt om het statuut en het gebruik van dergelijke top-100 lijsten transparant te maken, maar ook deze vraag overstijgt het bestek van dit dossier.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.4. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit werden niet aangepast.